

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ (ΜΤΦΡ.)

Ηροδότου Ιστορίες

Μετάφραση:
Ηλίας Σ. Σπυρόπουλος

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 4ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Βλάχος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

**Ζωή Σπανάκου, Φιλολόγος,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης
«Ιωάννης Α. Πανούσης, Πάρεδρος
ε.θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.
Έλαβε μέρος Στη συγγραφή του
πρώτου μέρους (1/3)».**

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

**Αντώνιος Σακελαρίου, Επίκ.
Καθηγητής του Παν/μίου Πατρών
Αντώνιος Σπανουδάκης,
Σχολικός Σύμβουλος
Βενετία Μπαλτά, Φιλολόγος,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης**

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Ιωάννα Δρόσου, Ζωγράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

**Μαρία Βασιλάκη, Φιλολόγος,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης**

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Χριστίνα Αργυροπούλου,
Σύμβουλος του Π.Ι.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Αγάθη Γεωργιάδου, Φιλολόγος,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Γεώργιος – Θωμάς Λαζόγκας,
Ζωγράφος

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ζωή Σπανάκου

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
Ελληνικά γράμματα

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ (ΜΤΦΡ.)

Ηροδότου Ιστορίες

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Μετάφραση:
Ηλίας Σ. Σπυρόπουλος

Τόμος 4ος

Η μούσα
Ουρανία

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Ξέρξης μετά τη νίκη του στις Θερμοπύλες βαδίζει προς τη Βοιωτία χωρίς να συναντήσει αντίσταση, μπαίνει στην έρημη Αθήνα και σκοτώνει τους λίγους υπερασπιστές της Ακρόπολης μέσα στο ναό, ενώ ο στόλος του έχει καταπλεύσει στο Φάληρο. Ο ελληνικός στόλος – 378 πλοία, εκτός από τις βοηθητικές πεντηκοντόρους – έχει φτάσει, πριν από τον περσικό, από το Αρτεμίσιο στη Σαλαμίνα. Το συμβούλιο των στρατηγών αποφασίζει, παρά τη

ριζική διαφωνία του Θεμιστοκλή, να δοθεί η ναυμαχία στον Ισθμό. Τελικά ο Θεμιστοκλής θα καταφύγει σε τέχνασμα και οι Πέρσες θα κυκλώσουν τους Έλληνες. Η ναυμαχία δίνεται στη Σαλαμίνα και ο Ξέρξης την παρακολουθεί από το Αιγάλεω. Μαζί με το στόλο συντρίβεται και η αλαζονεία του Πέρση βασιλιά. Δραπετεύει στην Ασία, αφήνοντας πίσω τον Μαρδόνιο με μεγάλες δυνάμεις, για να υποτάξει την Ελλάδα. Οι Έλληνες μοιράζονται τα λάφυρα, τιμούν τον Θεμιστοκλή και ετοιμάζονται για τη συνέχιση του αγώνα, αφού ο Μαρδόνιος έχει ήδη υποβάλει στους Αθηναίους προτάσεις συνθηκολόγησης· η περήφανη απάντηση τους προδιαγράφει την επόμενη σύγκρουση.

ΕΝΟΤΗΤΑ 14η

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ

VIII 51, 53-55, 59- 60, 79

Θεματικά κέντρα

- *Ο Ξέρξης στην Αθήνα*
- *Οι διαφωνίες των στρατηγών*
- *Το τέχνασμα τον Θεμιστοκλή*

Ο Ξέρξης στην έρημη Αθήνα. Τα «ξύλινα τείχη»

VIII51. Τώρα, οι βάρβαροι, απ' την ώρα που διαβήκαν τον Ελλήσποντο (αφετηρία της πορείας τους), κι αφού έχαναν εκεί ένα μήνα -τόσο χρειάστηκε για να διαβούν στην Ευρώπη-, σ' άλλους τρεις μήνες έφτασαν στην Αττική¹, όταν επώνυμος άρχων² στην Αθήνα ήταν ο Καλλιάδης. Και κυρίεψαν

την έρημη πολιτεία· και βρίσκουν κάτι λίγους Αθηναίους καταυλισμένους στο ναό³, τους ταμίες⁴ του ναού μαζί με ανθρώπους της φτωχολογιάς, που έφραξαν την Ακρόπολη με θυρόφυλλα και με ξύλα και πρόβαλλαν αντίσταση στον εισβολέα· δεν κατέφυγαν στη Σαλαμίνα όχι μόνο εξαιτίας της ανέχειας τους, αλλά συνάμα κι επειδή πίστευαν πως αυτοί πέτυχαν την πραγματική έννοια του χρησμού που τους έστειλε η Πυθία, πως «το ξύλινο τείχος απόρθητο θα μείνει»· κι ότι, συμφωνά με το χρησμό, αυτός ο φράχτης τους είναι το καταφύγιο κι όχι τα καράβια.

{Οι Πέρσες πολιορκούν τους λίγους Αθηναίους, οι οποίοι αμύνονται με πέτρες, και τους προτείνουν, μάταια, συνθηκολόγηση.}

Η ιεροσουλία του Ξέρξη

VIII53. Κάποια ώρα όμως οι βάρβαροι μες στην αμηχανία τους ανακάλυψαν τέλος πάντων κάποια είσοδο [...]. Κι όταν οι Αθηναίοι τους είδαν να έχουν ανεβεί, άλλοι έπεφταν από το τείχος κάτω στο γκρεμό⁵ και σκοτώνονταν κι άλλοι κατέφευγαν στο σηκό⁶ του ναού.

¹ **έφτασαν στην Αττική**: στην ασιατική ακτή του Ελλησπόντου βρίσκονταν περίπου στα μέσα Μαΐου, επομένως, στην Αττική θα έφτασαν στα μέσα Σεπτεμβρίου του 480 π.Χ.

² **επώνυμος άρχων**: ένας από τους εννέα άρχοντες· για πρώτη φορά χρησιμοποιείται το όνομα του επώνυμου άρχοντα για χρονολόγηση ιστορικού γεγονότος.

³ **στο ναό:** πρόκειται για το ναό της Αθηνάς και του Ερεχθέα, στη θέση του οποίου χτίστηκε αργότερα το Ερεχθείο, ή για το Εκατόμπεδον, όπου χτίστηκε αργότερα ο Παρθενώνας.

⁴ **τους ταμίες του ναού:** οι ταμίες, δέκα συνολικά, προέρχονταν από τους πλουσιότερους Αθηναίους. Διαχειρίζονταν τους θησαυρούς και τα αφιερώματα της θεάς.

⁵ **έπεφταν...στο γκρεμό:** γνωρίζετε παρόμοιες πράξεις θυσίας από την ελληνική ιστορία;

⁶ **στο σηκό:** στη μεγάλη εσωτερική αίθουσα του ναού.

Κι οι Πέρσες που είχαν ανεβεί πρώτα τράβηξαν γραμμή προς τις πύλες κι αφού τις άνοιξαν σκότωσαν τους ικέτες της θεάς· κι όταν όλους τους έστρωσαν καταγής,

σύλησαν το ναό και παρέδωσαν στις φλόγες όλη την Ακρόπολη.

Αναγγελία της νίκης στα Σούσα

VIII54. Κι όταν ολοκλήρωσε την κατοχή της Αθήνας ο Ξέρξης, έστειλε έφιππο αγγελιοφόρο⁷ στα Σούσα, για ν' αναγγείλει στον Αρτάβανο⁸ την επιτυχία του.[...]

Θαύμα στο Ερέχθειο

Θυσίες του Ξέρξη στην Ακρόπολη

VIII55. Και θα πω το λόγο για τον οποίο μνημόνευσα αυτά. Σ' αυτή την Ακρόπολη υπάρχει ναός του Ερεχθέα (εκείνου που λένε πως είναι γέννημα της γης)⁹, που έχει μέσα μια ελιά¹⁰ και μια πηγή με θαλασσινό νερό, που η παράδοση των Αθηναίων λέει πως τ' άφησαν εκεί ο Ποσειδών και η Αθηνά, όταν

φιλονικούσαν για τη χώρα, μαρτυρίες για το μέλλον. Λοιπόν αυτή η ελιά είχε την ίδια τύχη με τον υπόλοιπο ναό, έγινε στάχτη απ' τους βαρβάρους· κάηκε, και την επομένη οι Αθηναίοι που πήραν διαταγή απ' το βασιλιά να προσφέρουν θυσίες, μόλις ανέβηκαν στο ναό, βλέπουν να έχει ξεπεταχτεί βλαστάρι από το κούτσουρο, ψηλό ίσαμε μια πήχη. Λοιπόν εκείνοι αυτά διηγήθηκαν. {Το συμβούλιο των στρατηγών τελειώνει με την απόφαση να δοθεί ναυμαχία στον Ισθμό, αλλά ο Θεμιστοκλής, παρακινημένος από έναν Αθηναίο πολίτη, τον Μνησίφιλο, επιστρέφει και πείθει τον Ευρυβιάδη να καλέσει ξανά το συμβούλιο. Φοβάται πως, αν φύγουν από τη Σαλαμίνα, καθένας θα τραβήξει για την πόλη του και δεν θα δοθεί καν ναυμαχία.}

Θεμιστοκλής και Αδείμαντος

VIII59. [...] Ο Θεμιστοκλής μιλούσε ασταμάτητα, έτσι που τον πίεζε αδήριτη ανάγκη. Κι ενώ αυτός αγόρευε, ο στρατηγός της Κορίνθου Αδείμαντος, ο γιος του Ωκύτη, είπε: «Θεμιστοκλή, στους αγώνες, αυτούς που ξεκινούν πριν δοθεί το παράγγελμα, τους δίνουν μια με το ραβδί». Κι αυτός, απολογούμενος, είπε: «Όμως κι αυτοί που μένουν παραπίσω χάνουν το στεφάνι της νίκης¹¹».

Ἀδείμαντος ὁ Ὠκύτου εἶπε· ὦ Θεμιστόκλεες, ἐν τοῖσι ἀγῶσι οἱ προεξανιστάμενοι ῥαπίζονται Ὁ δὲ ἀπολυόμενος ἔφη· Οἱ δὲ γε ἐγκαταλειπόμενοι οὐ στεφανοῦνται.

Οπλίτης αττική ερυθρόμορφη κύλικα
του Φιντία 505-500 π.χ,
Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
Αθηνών.

Απάντηση στον Ευρυβιάδη

VIII60. Αυτή την ήπια απάντηση έδωσε τότε στον Κορίνθιο· στον Ευρυβιάδη πάλι δεν έλεγε πια τίποτε απ' εκείνα που είχαν ειπωθεί προηγουμένως (πως, αν σηκώσουν πανιά απ' τη Σαλαμίνα, θα δραπετεύσουν εδώ κι εκεί)· γιατί τώρα, με τους συμμάχους μπροστά, θα ήταν εκ μέρους του μεγάλη απρέπεια¹² να κάνει τον κατήγορο· αλλά ανέπτυξε άλλη

⁷ **έφιππο αγγελιοφόρο:** ήταν ο ταχύτερος τρόπος για τη μετάδοση ειδήσεων, βλ. VIII 98 σ. 51.

⁸ **στον Αρτάβανο:** ο Ξέρξης είχε ορίσει τον θείο του τοποτηρητή στα Σούσα (για τον Αρτάβανο, βλ. τόμος 3ος, ενότητα 12 περίληψη σ. 58).

⁹ **Ερεχθέα ... γέννημα της γης:** ταυτίζεται με τον «οΐκουρὸ ὄφι», το φίδι για το οποίο πίστευαν πως φώλιαζε στο ναό της Αθηνάς. Εκείνες τις μέρες ακούστηκε πως η θεά Αθηνά εγκατέλειψε την Ακρόπολη, γιατί το φίδι- φύλακας Εριχθόνιος, δεν έφαγε τη μελόπιτα, που, όπως κάθε μήνα, του άφησαν.

¹⁰ **μια ελιά...:** είναι γνωστή από τη μυθολογία η φιλονικία Αθηνάς - Ποσειδώνα. Το «θαύμα» της ελιάς ανήκει στα «θέματα του αδυνάτου»: εκφραστικός τρόπος με τον οποίο

δηλώνουμε με έμφαση ότι κάτι είναι «αδύνατον» να πραγματοποιηθεί. Αν παρ' όλα αυτά πραγματοποιηθεί, μιλάμε για «θαύμα». Γνωρίζετε ανάλογα «θαύματα» από την παράδοση; (Βλ. και «Παράλληλο κείμενο»).

¹¹ **το στεφάνι της νίκης:** ο Πλούταρχος παραδίδει το επεισόδιο με πρωταγωνιστή τον Ευρυβιάδη, ο οποίος μάλιστα επιχείρησε να χτυπήσει με ραβδί τον Θεμιστοκλή, που του απάντησε «πάταξον μέν, ἄκουσον δέ» (= χτύπησέ με, αλλά άκουσέ με).

¹² **απρέπεια:** η συμπεριφορά αυτή δείχνει απλώς ευγένεια ή φανερώνει και άλλες προθέσεις;

επιχειρηματολογία, μιλώντας έτσι: «Στα χέρια σου κρατάς τη σωτηρία της Ελλάδας¹³, αν πειστείς σ' εμένα

να δώσεις ναυμαχία παραμένοντας
εδώ και δεν πειστείς σ' όσα λεν
αυτοί, κι οδηγήσεις τα καράβια σ'
άλλη θέση, προς τον Ισθμό. Λοιπόν
άκουσε και το ένα και το άλλο και
αντιπαράθεσε τα: αν έρθεις στα
χέρια με τον εχθρό στη θάλασσα
του Ισθμού, θα ναυμαχήσεις σε
ανοιχτό πέλαγος που δεν προσφέ-
ρεται καθόλου σε μας που έχουμε
καράβια πιο αργοκίνητα και λιγότε-
ρα στον αριθμό· κι απ' την άλλη θα
χάσεις τη Σαλαμίνα και τα Μέγαρα
και την Αίγινα, ακόμα και στην
περίπτωση που όλα τ' άλλα θα μας
έρθουν δεξιά. Και το ναυτικό τους
θα το ακολουθήσει το πεζικό κι έτσι
θα 'σαι εσύ ο ίδιος που θα τους
κουβαλήσεις στην Πελοπόννησο¹⁴
και θα διακυβεύσεις τη σωτηρία
ολόκληρης της Ελλάδας. Αντίθετα,
αν κάνεις αυτά που σου λέγω εγώ,

δες ποια πλεονεκτήματα θα πετύχεις· πρώτα πρώτα, αν εμείς που έχουμε λίγα καράβια συγκρούσουμε με πολλά σε στενή θάλασσα, κι αν η έκβαση της σύγκρουσης είναι αυτή που συνήθως συμβαίνει, η νίκη μας θα είναι μεγάλη· γιατί η ναυμαχία σε στενό ευνοεί εμάς, ενώ στ' ανοιχτά εκείνους. Εξάλλου σώζεται κι η Σαλαμίνα, όπου βρήκαν καταφύγιο τα παιδιά και οι γυναίκες μας. Επίσης μ' αυτή την επιλογή έχεις και τούτο, που εσείς το βάζετε πάνω απ' όλα: μένοντας εδώ θ' αγωνιστείς για την Πελοπόννησο δίνοντας ναυμαχία, όπως αν την έδινες στον Ισθμό, κι επιπλέον, αν είσαι γνωστικός, δε θα κουβαλήσεις τον εχθρό στην Πελοπόννησο. Τέλος, αν γίνουν αυτά που προσδοκώ και νικήσουμε στη ναυμαχία, δε θα σας έρθουν οι βάρβαροι στον

Ισθμό ούτε θα προελάσουν πιο πέρα απ' την Αττική, αλλά θα τραπούν σε άταχτη φυγή, ενώ εμείς θα 'χουμε το κέρδος να μείνουν στα χέρια μας τα Μέγαρα κι η Αίγινα κι η Σαλαμίνα - μάλιστα πήραμε χρησμό¹⁵ πως σ' αυτήν θα θριαμβεύσουμε πάνω στους εχθρούς μας. Λοιπόν, γενικά των ανθρώπων που σκέφτονται λογικά συνήθως πραγματοποιούνται οι επιδιώξεις· για όσους όμως δε σκέφτονται λογικά, ούτε ο θεός θέλει να συνταχθεί με τις γνώμες των ανθρώπων».

Οικότα μὲν νυν βουλευομένοισι
ἀνθρώποισι ὡς τὸ ἐπίπαν ἐθέλει
γίνεσθαι· μὴ δὲ οικότα
βουλευομένοισι οὐκ ἐθέλει
οὐδὲ ὁ θεὸς προσχωρεῖν πρὸς
τὰς ἀνθρωπῆϊας γνώμας.

{Στο μεταξύ οι Πέρσες συσκέπτονται και συμφωνούν όλοι να ναυμαχήσουν στη Σαλαμίνα. Η Αρτεμισία· διαφωνεί. Στο ελληνικό στρατηγείο ο Θεμιστοκλής βλέποντας ότι δεν θα επικρατήσει η γνώμη του, καταφεύγει σε ένα τέχνασμα: στέλνει κρυφά ένα δούλο του, τον Σίκινο, εκ μέρους του, στους Πέρσες, να τους πει ότι ο ίδιος ο Θεμιστοκλής είναι με το μέρος του βασιλιά και ότι οι Έλληνες ετοιμάζονται να δραπέτευσουν από τη Σαλαμίνα. Αν όμως εκείνοι κινηθούν, θα τους προλάβουν και θα τους νικήσουν, καθώς είναι διχασμένοι και πολλοί θα πάνε με το βασιλιά.}

Αρχαίο ελληνικό πλοίο από παράσταση σε αγγείο. Υποθέτουμε ότι αναφέρεται στην Αργοναυτική εκστρατεία.

¹³

τη σωτηρία της Ελλάδας:

θυμηθείτε το λόγο του Μιλτιάδη προς τον πολέμαρχο Καλλίμαχο, πριν από τη μάχη του Μαραθώνα (τόμος 3ος, ενότητα 11, κεφ. 109, σ. 25). Τι παρατηρείτε;

¹⁴

θα τους κουβαλήσεις στην

Πελοπόννησο: προσέξτε ότι το επαναλαμβάνει στη συνέχεια. Τι νομίζετε ότι σημαίνει η επανάληψη;

¹⁵

χρησμό: έλεγε ότι στην «άγια Σαλαμίνα» θα χαθούν παιδιά

πολλών μανάδων. Ο Θεμιστοκλής υποστήριξε ότι εννοούσε τους «βαρβάρους» αλλιώς δε θα έλεγε «άγια» τη Σαλαμίνα. Αυτόν το χρησμό (με τη συγκεκριμένη ερμηνεία) επικαλείται.

Ο Αριστείδης στο πλευρό του πολιτικού του αντιπάλου

VIII79. Την ώρα που λογόφερναν οι στρατηγοί¹⁶ πέρασε από την Αίγινα στη Σαλαμίνα ο Αριστείδης¹⁷, ο γιος του Λυσιμάχου, Αθηναίος πολίτης που το δημοκρατικό πλήθος τον είχε τιμωρήσει με εξοστρακισμό- όμως εγώ, συγκεντρώνοντας πληροφορίες για τη συμπεριφορά του, σχημάτισα τη γνώμη πως αναδείχτηκε ο πρώτος στην αρετή και ο δικαιοτάτος ανάμεσα

στους Αθηναίους. Αυτός ο άντρας στάθηκε έξω απ' το χώρο όπου συνεδρίαζαν κι έλεγε να του φωνάξουν τον Θεμιστοκλή· δεν ήταν βέβαια φίλος του, κάθε άλλο, ήταν ο πιο μεγάλος εχθρός του· όμως καθώς οι συμφορές που τους βρήκαν τότε ήταν μεγάλες, έριξε στη λήθη τις διαφορές τους¹⁸ και τον καλούσε να βγει έξω θέλοντας να συναντηθούν. Κι είχε κιόλας ακούσει πως οι Πελοποννήσιοι ασκούσαν πίεση, για ν' ανοιχτούν με τα καράβια τους στον Ισθμό. Λοιπόν, μόλις βγήκε έξω ο Θεμιστοκλής, ο Αριστείδης του μίλησε έτσι: «Εμείς έχουμε χρέος να συγκρουόμαστε και σε κάθε άλλη κρίσιμη ώρα και προπάντων τώρα για το ποιος από τους δυο μας θα προσφέρει πολυτιμότερες υπηρεσίες στην πατρίδα¹⁹. Έχω λοιπόν να

σου πω ότι είτε πολλά είτε λίγα έχετε να πείτε με τους Πελοποννησίους για την αποχώρηση του στόλου από δω, το ίδιο κάνει. Γιατί εγώ σου λέω ως αυτόπτης πω, όσο κι αν το θέλουν οι Κορίνθιοι -ας είναι κι ο ίδιος ο Ευρυβιάδης-, δε θα μπορέσουν να φύγουν από δω με τα καράβια τους· γιατί μας έχουν ζώσει ολόγυρα οι εχθροί. Αλλά πήγαινε μέσα και δώσε τους αυτό το μήνυμα».

ὡς δὲ ἐξῆλθέ οἱ Θεμιστοκλέης,
ἔλεγε Ἀριστείδης τὰδε· Ἡμέας
στασιάζειν χρεὸν ἔστι ἐν τῷ
ἄλλῳ καιρῷ καὶ δὴ καὶ ἐν τῷδε
περὶ τοῦ ὀκότερος ἡμέων πλέω
ἀγαθὰ τὴν πατρίδα ἐργάσεται.

Όστρακα εξοστρακισμού, 5ος αι. π.Χ. Σε ένα από αυτά διακρίνεται το όνομα του Αριστεΐδη. Μουσείο Αρχαίας Αγοράς.

Ένας χωρικός συνάντησε τυχαία τον Αθηναίο στρατηγό, τον οποίο δεν γνώριζε, και του ζήτησε να τον βοηθήσει να χαράξει πάνω στο όστρακο του το όνομα του Αριστεΐδη, μια και ο ίδιος δεν ήξερε να γράφει. Ο Αριστεΐδης τον ρώτησε γιατί επιθυμούσε τον εξοστρακισμό αυτού του ανθρώπου και ο χωρικός απάντησε ότι είχε βαρεθεί ν' ακούει από όλους ότι είναι «δίκαιος». Ο

Αριστείδης τότε, χωρίς να αποκαλύψει την ταυτότητά του, έγραψε πάνω στο όστρακο το όνομά του. Το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας ήταν πράγματι αρνητικό γι' αυτόν και εξορίστηκε. (Από τον Πλούταρχο, *Αριστείδης*, 7, 7-8).

¹⁶ **Λογόφερναν οι στρατηγοί:** ο ιστορικός επιστρέφει στο συμβούλιο των στρατηγών, αφού αφηγήθηκε τα σχετικά με το τέχνασμα του Θεμιστοκλή.

¹⁷ **ο Αριστείδης:** (540-468 π.Χ.) πέρασε στην ιστορία ως «δίκαιος»: όλοι οι αρχαίοι συγγραφείς συμφωνούν ότι ήταν απόλυτα τίμιος, ακέραιος και ανιδιοτελής πολιτικός. Ως αρχηγός της αριστοκρατικής παράταξης αντιτάχθηκε στα σχέδια του Θεμιστοκλή, για την ενίσχυση της ναυτικής δύναμης της Αθήνας

και εξορίστηκε. Λίγο πριν από το καλοκαίρι του 480 π.Χ. (πριν από την εκστρατεία του Ξέρξη) είχε δοθεί αμνηστία σε όλους τους εξόριστους Αθηναίους πολίτες.

¹⁸ **ΤΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΟΥΣ:** η ανωτερότητα και η ακεραιότητα του Αριστείδη προβάλλουν ανάγλυφα μέσα από την αφήγηση του Ηροδότου (βλ. και το κείμενο του Πλουτάρχου στη σελίδα 27).

¹⁹ **ΈΧΟΥΜΕ ΧΡΕΟΣ ... ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ:** σχολιάστε τα λόγια του Αριστείδη.

{Ο Θεμιστοκλής εξηγεί στον Αριστείδη ότι πίσω από τις κινήσεις των Περσών βρισκόταν ο ίδιος και του ζητεί να επαναλάβει στο συμβούλιο όσα του είπε, γιατί αυτόν δεν θα τον πίστευαν. Ο Αριστείδης δέχεται, αλλά ούτε

αυτόν πιστεύουν οι στρατηγοί και συνεχίζουν να διαφωνούν. Τελικά πείστηκαν, όταν άκουσαν το ίδιο πράγμα από Τηνίους που αυτομόλησαν από τους Πέρσες και προστέθηκαν με μια τριήρη στην ελληνική δύναμη. Για την υπηρεσία τους αυτή το όνομα των Τηνίων χαραχτηκε στον τρίποδα που αφιέρωσαν οι Έλληνες στους Δελφούς.}

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Ο Ξέρξης φτάνει στην Αττική, κυριεύει την Ακρόπολη, δολοφονεί στο ναό τους ικέτες, φτωχούς υπερασπιστές της, καίει τους ναούς και στέλνει μήνυμα νίκης στα Σούσα. Ο ελληνικός στόλος καταπλέει στη Σαλαμίνα και ο περσικός στο Φάληρο. Διαφωνίες εκδηλώνονται στο συμβούλιο των

Ελλήνων στρατηγών για το πού πρέπει να δοθεί η ναυμαχία. Ο Θεμιστοκλής, εξαντλώντας την επιχειρηματολογία του για να δοθεί η ναυμαχία στη Σαλαμίνα, καταφεύγει σε τέχνασμα, στέλνοντας παραπλανητικό μήνυμα στους Πέρσες. Ο πολιτικός του αντίπαλος Αριστείδης τάσσεται στο πλευρό του. Το τέχνασμα τελικά αποδίδει και η ναυμαχία θα γίνει στη Σαλαμίνα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να χαρακτηρίσετε τους Αθηναίους που δεν εγκατέλειψαν την πόλη, εντοπίζοντας όλα τα χωρία της ενότητας που αναφέρονται σ' αυτούς.
2. Ο Ξέρξης, αμέσως μόλις κατέλαβε την Ακρόπολη της Αθήνας, έστειλε «έφιππο αγγελιοφόρο στα Σούσα,

για ν' αναγγείλει στον Αρτάβανο την επιτυχία του» (κεφ. 54). Να σχολιάσετε την ενέργεια του Μεγάλου Βασιλιά.

3. Αφού γράψετε επιγραμματικά τα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί ο Θεμιστοκλής για να πείσει τον Ευρυβιάδη, να εκθέσετε στην τάξη την άποψή σας για το επιχείρημα στο οποίο φαίνεται να δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα.

Παράλληλο κείμενο

«Το κυπαρίσσι του Μιστρά»

Κοντά στο Μιστρά, σε μια ψηλή θέση πο 'χει από κάτω όλο τον κάμπο της Σπάρτης, ήταν ένα μεγάλο κυπαρίσσι, το μεγαλύτερο κυπαρίσσι του κόσμου. Τώρα δεν υπάρχει πλέον: είναι λίγα χρόνια, κάποιος παλιάνθρωπος είχε ανά-

ψει φωτιά εκεί κοντά, και δεν επρόσεξε, και άναψε το κυπαρίσσι και κάηκε.

Αυτό το κυπαρίσσι έχει την ιστορία του. Επί Τουρκίας, ένας πασιάς πήγε σ' αυτή τη θέση να διασκεδάσει. Έβαλε και του 'ψησαν ένα σφαχτό, και κάθισε κι έφαγε. Είχε μαζί του και ένα βοσκό, ένα νέο παλικάρι χριστιανόπουλο, και τον υπηρετούσε. Για μια στιγμή το παιδί, που έριξε τη ματιά του και παρατήρησε εκείνο το ωραίο θέαμα, τον κάμπτο με τις πρασινάδες και τ' άφθονα νερά και τα βουνά γύρω, τον έπιασε το παράπονο κι αναστέναξε. Το είδε ο πασιάς και τον ρωτά: «Μπρε Ρωμιέ, τι έχεις κι αναστενάζεις;» «Τι να 'χω, πασιά μου;» του λέει. «Συλλογίζομαι πως όλα αυτά τα μέρη ήταν δικά μας μια φορά, και μας τα πήρατε. Μα το

λένε τα χαρτιά μας και έχω την ελπίδα μου στο Θεό πως, με καιρό, πάλι δικά μας θα γίνουν». Ο πασιάς εθύμωσε. «Μωρέ, τι τσαμπούνας αυτού;» του λέγει, και αρπάζει την ξύλινη σούβλα που είχαν ψήσει τ' αρνί και την καρφώνει στη γη. «Να, το βλέπεις αυτό;» λέγει. «Αν αυτό το ξερό παλούκι βγάλει κλαριά, τότες να 'χετε ελπίδα πως θα ξαναπάρτε πίσω αυτά τα μέρη!» Την άλλη μέρα η σούβλα ερίζωσε στη γη και ξαναβλάστησε και φούντωσε και θέριεψε, κι έγινε το περήφανο κυπαρίσσι που γνωρίζαμε. Και επειδή ο πασιάς έχωσε τη σούβλα στη γη από τη μύτη, δηλαδή από την κορφή, έβγαλε το κυπαρίσσι τα κλαριά του γερμένα προς τα κάτω έγινε θηλυκό κυπαρίσσι.

Νικόλαος Πολίτης, Παραδόσεις 327

ΕΡΩΤΗΣΗ

Αφού διαβάσετε τη νεοελληνική λαϊκή παράδοση για το κυπαρίσσι του Μιστρά, να σημειώσετε τις διαφορές και τις ομοιότητες που παρατηρείτε με την αφήγηση του Ηροδότου για την ελιά του Ερεχθείου (κεφ. 55). Θυμηθείτε και όσα διαβάσατε στο σχόλιο 10 (σ. 17).

ΕΝΟΤΗΤΑ 15η

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ

VIII 83-84, 86-89, 98- 99

Θεματικά κέντρα

- Έναρξη της ναυμαχίας
- Ο ταχυδρόμος για τα Σούσα
- Σκηνές από τη σύγκρουση
- Ο θρήνος
- Η Αρτεμισία

Λόγος του Θεμιστοκλή στα πληρώματα

VIII84. Όταν τέλος οι Έλληνες έδωσαν πίστη στα λόγια των Τηνίων, άρχισαν να προετοιμάζονται για να δώσουν ναυμαχία. Γλυκοχάραζε η αυγή κι αυτοί έκαναν σύναξη των πληρωμάτων την ωραιότερη αγόρευση²⁰

ανάμεσα σ' όλους την έκανε ο Θεμιστοκλής· ο λόγος του ήταν μια αντιπαράθεση ανάμεσα στα χειρότερα και τα καλύτερα, σ' όσα έχουν να κάνουν με τη φύση των ανθρώπων και τις συνθήκες της ζωής τους· κι αφού τους παρότρυνε να διαλέξουν τα καλύτερ' απ' αυτά κι έκανε μια περίτεχνη κατακλείδα, τους πρόσταξε να επιβιβαστούν στα καράβια. Κι αυτοί επιβιβάζονταν κιόλας, όταν έφτασε από την Αίγινα η τριήρης που είχε αποπλεύσει για να φέρει τους Αιακίδες²¹. Τότε οι Έλληνες ανοίχτηκαν στο πέλαγος με όλα τα καράβια τους· και καθώς αυτοί ανοίγονταν, αμέσως τους επιτέθηκαν οι βάρβαροι.

Σύγχρονη ξύλινη αναπαράσταση
αρχαίας αθηναϊκής τριήρους.
Ναυτικό Μουσείο Κρήτης, Χανιά.

Η ναυμαχία αρχίζει

VIII84. Λοιπόν, οι άλλοι Έλληνες πήραν να πισωδρομούν²² και να φέρνουν τα καράβια τους προς τη στεριά, αλλά ο Αμεινίας από την Παλλήνη²³, Αθηναίος, βγήκε μπρος στ' ανοιχτά και κάρφωσε το έμβολο του σε καράβι του εχθρού. Κι έτσι που το καράβι του σφηνώθηκε στο εχθρικό και δεν μπορούσε να ξεκολλήσει το ένα απ' το άλλο,

σπεύδοντας οι άλλοι να βοηθήσουν τον Αμεινία συγκρούστηκαν με τον εχθρό. Λοιπόν, οι Αθηναίοι λένε²⁴ πως έτσι άρχισε η ναυμαχία, οι Αιγινήτες όμως, πως το καράβι που έκανε την αρχή ήταν εκείνο που στάλθηκε στην Αίγινα για τους Αιακίδες. Λέγεται επίσης και τούτο, πως

²⁰ **την ωραιότερη αγόρευση:** από όσα αναφέρει ο Ηρόδοτος στο κεφάλαιο αυτό και όσα είπε ο Θεμιστοκλής στον Ευρυβιάδη (σσ. 16-21) μπορείτε να συμπεράνετε τι περίπου είπε ο Θεμιστοκλής;

²¹ **Αιακίδες:** τα αγάλματα των Αιακιδών. Πριν από τη ναυμαχία κάλεσαν σε βοήθεια θεούς και ήρωες· ανάμεσα στους τελευταίους κάλεσαν τους Αιακίδες, δύο από τους οποίους (ο Αιακός και ο

Φώκος) ήταν ήρωες της Αίγινας. Είχαν στείλει λοιπόν πλοίο, για να φέρει τα αγάλματα τους.

²² **να πισωδρομούν:** δεν έκαναν στροφή, έτσι μπορούσαν να αποφύγουν τα χτυπήματα του εχθρού και να τον χτυπήσουν οι ίδιοι, αφού το έμβολο ήταν στραμμένο στους εχθρούς. Ίσως η κίνηση να προβλεπόταν από το σχέδιο του Θεμιστοκλή και να μην ήταν πραγματική υποχώρηση.

²³ **Παλλήνη:** δήμος της Αττικής στο δρόμο προς τον Μαραθώνα (όπου και σήμερα).

²⁴ **οι Αθηναίοι λένε:** ίσως η διάσταση απόψεων να οφειλόταν στις σχέσεις αντιπαλότητας μεταξύ Αθηναίων και Αιγινητών. Παίρνει, κατά τη γνώμη σας, το μέρος κάποιου ο ιστορικός;

τους παρουσιάστηκε φάντασμα
γυναικός²⁵· παρουσιάστηκε και
τους ενθάρρυνε, κι η φωνή της
ακουόταν απ' όλο το στρατόπεδο
των Ελλήνων, αφού πρώτα τους
ειρωνεύτηκε λέγοντας: «Αθεόφοβοι,
ως πότε θα πισωδρομείτε ακόμα;»

Λέγεται δὲ καὶ τὰδε, ὡς φᾶσμα
σφι γυναικὸς ἐφάνη, φανείσαν
δὲ διακελεύεσθαι ὥστε καὶ
ἅπαν ἀκοῦσαι τὸ τῶν Ἑλλήνων
στρατόπεδον, ὄνειδίσασαν
πρότερον τὰδε· ὦ δαιμόνιοι,
μέχρι κόσου ἔτι πρῦμνην
ἀνακρούεσθε;

Η ανδρεία των Περσών

VIII86. [...] Ο κύριος όγκος του
στόλου τους στη Σαλαμίνα
συντριβόταν, καθώς άλλα καράβια

τα βύθιζαν οι Αθηναίοι κι άλλα οι Αιγινήτες. Γιατί με το να ναυμαχούν οι Έλληνες με πειθαρχία και τάξη, ενώ οι βάρβαροι ενεργούσαν γενικά ασύνταχτοι και χωρίς λογισμό, δεν μπορούσες να περιμένεις διαφορετικό αποτέλεσμα. Ωστόσο, οι βάρβαροι και ήταν, και το έδειξαν, πολύ πιο γενναίοι²⁶ τη μέρα εκείνη, ξεπέρασαν τον εαυτό τους σε σύγκριση με τις ναυμαχίες στην Εύβοια²⁷, καθώς όλοι τους έδειχναν ζήλο κι έτρεμαν τον Ξέρξη, κι ο καθένας τους φανταζόταν πως δε θα τον χάσει απ' τα μάτια του ο βασιλιάς²⁸.

Η Αρτεμισία

VIII87. [...] Καθώς οι δυνάμεις του βασιλιά βρίσκονταν σε μεγάλη σύγχυση, εκείνη την ώρα το καράβι

της Αρτεμισίας καταδιωκόταν από αθηναϊκό καράβι· κι εκείνη, αδυνατώντας να ξεφύγει (γιατί μπροστά της βρίσκονταν άλλα καράβια των συμμάχων της, ενώ το δικό της έτυχε να μείνει τελευταίο προς το μέρος του εχθρού), να πώς αποφάσισε να ενεργήσει, και της βγήκε σε καλό· δηλαδή, καθώς την καταδίωκε το αθηναϊκό καράβι, αυτή κινήθηκε ορμητικά και κάρφωσε το έμβολο της σε καράβι συμμαχικό, των Καλυνδίων²⁹, που ανάμεσα στους επιβάτες του ήταν κι ο βασιλιάς των Καλυνδίων Δαμασίθιμος. Τώρα, να 'χε ξεσπάσει ανάμεσα τους κάποια φιλονικία, όταν βρίσκονταν ακόμη εκεί κατά τον Ελλήσποντο, δεν είμαι σε θέση να το πω· κι ούτε αν το έκανε αυτό εσκεμμένα ή ήταν συγκυρία της τύχης να βρεθεί στο δρόμο της το

καράβι των Καλυνδίων. Πάντως, όταν το κάρφωσε με το έμβολο της και το βύθισε, από την καλή της τύχη βρήκε διπλό όφελος: πρώτα πρώτα ο τριήραρχος³⁰ του αθηναϊκού караβιού, βλέποντας την να καρφώνει με το έμβολο της καράβι βαρβάρων, πίστεψε πως το καράβι της Αρτεμισίας είναι ελληνικό ή ότι αυτομόλησε από τους βαρβάρους κι αγωνίζεται στο πλευρό τους· άλλαξε λοιπόν πορεία και ρίχτηκε σε άλλα καράβια.

Ο Ξέρξης θαυμάζει την Αρτεμισία

VIII88. [...] Λένε πως ο βασιλιάς, παρακολουθώντας τη ναυμαχία, αντιλήφτηκε το καράβι της να καρφώνει το έμβολο του σ' άλλο, οπότε κάποιος από τη συνοδεία του είπε: «Άρχοντά μου, βλέπεις

πόσο λαμπρά αγωνίζεται η Αρτεμισία και καταβύθισε εχθρικό καράβι;». Και, πως εκείνος ρώτησε αν στ' αλήθεια το κατόρθωμα είναι της Αρτεμισίας, κι οι άλλοι του είπαν «ναι», καθώς γνώριζαν καλά το σήμα της πλώρης³¹ του караβιού της· κι όσο για το βυθισμένο, πίστευαν πως ήταν εχθρικό. Μάλιστα, κοντά στ' άλλα που, όπως έχω πει, της βγήκαν σε καλό, η καλή της τύχη το έφερε να μη σωθεί κανένας απ' το καράβι των Καλυνδίων και να βγει να την κατηγορήσει. Και λεν πως ο Ξέρξης ακούοντας αυτά είπε: «Να που μου έγιναν οι άντρες γυναίκες και οι γυναίκες άντρες». Αυτή τη φράση την αποδίδουν στον Ξέρξη³².

Ξερξην δὲ εἰπεῖν λέγεται πρὸς
τὰ φραζόμενα· Οἱ μὲν ἄνδρες
γεγόνασί μοι γυναῖκες, αἱ δὲ
γυναῖκες ἄνδρες.

²⁵ **φάντασμα γυναικός:** τα λόγια της
θυμίζουν τον γνωστό παιάνα: «ὦ
παῖδες Ἑλλήνων, ἴτε, //
ἐλευθεροῦτε πατρίδ, ἐλευθεροῦτε
δὲ // παῖδας, γυναῖκας, θεῶν τε
πατρῶων ἔδη, // θήκας τὲ
προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων
ἄγων». Βλ. «Παράλληλο κείμενο».

²⁶ **οι βάρβαροι...γενναίοι:** ο
Ηρόδοτος αναγνωρίζει αμερόληπτα
τη γενναιότητα όλων.

²⁷ **ναυμαχίες στην Εύβοια:** εννοεί
τις ναυμαχίες στο Αρτεμίσιο.

²⁸ **έτρεμαν... ο βασιλιάς:** ο θρόνος
του Ξέρξη είχε στηθεί στη θέση

Κέρατα στους πρόποδες του όρους Αιγάλεω, από όπου μπορούσε να εμποπτεύει τις συγκρούσεις. Θυμηθείτε όσα διαβάσατε στις ενότητες 12, 13 και εξηγήστε γιατί παρακολουθεί ο Ξέρξης και γιατί «έτρεμαν» οι Πέρσες.

²⁹ **Καλυνδίων:** η Κάλυνδος βρισκόταν στα Ν.Δ. παράλια της Μ. Ασίας απέναντι από τη Ρόδο.

³⁰ **ο τριήραρχος:** τριήραρχος ήταν ο Αμεινίας από την Παλλήνη. Ο λόγος που την άφησε να φύγει δεν φαίνεται να ευσταθεί, γιατί δεν μπορεί να νόμισε και τα δύο ταυτόχρονα: ότι ήταν ελληνικό πλοίο ή ότι ήταν βαρβαρικό που αυτομόλησε. Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι είχε αθλοθετηθεί βραβείο χίλιες δραχμές για όποιον πιάσει ζωντανή την Αρτεμισία, γιατί θιγόταν το φιλότιμό

τους να εκστρατεύσει γυναίκα
εναντίον της Αθήνας.

³¹ **το σήμα της πλώρης:** πιθανόν το
ακρόπλωρο, η φιγούρα που ήταν
σκαλισμένη στην πλώρη.

³² **τη φράση την αποδίδουν στον
Ξέρξη:** Ο Ηρόδοτος το πιστεύει;
Ποια είναι η γνώμη σας;

Επίδειξη «ανδρείας» - Σχέδια φυγής

VIII89. [...] Κι όταν τα καράβια της
πρώτης γραμμής τους τράπηκαν σε
φυγή, τότε ήταν που βυθίζονταν τα
περισσότερα. Γιατί όσων τα καρά-
βια είχαν παραταχτεί στις πιο πίσω
γραμμές, πασχίζοντας να βγουν
μπροστά, για να έχουν να δείξουν
κι αυτοί κάποιο ανδραγάθημα στο
βασιλιά τους³³, συγκρούονταν με
δικά τους καράβια που είχαν τραπεί
σε φυγή.

Οι θέσεις των δύο στόλων πριν από τη ναυμαχία

Σαλαμίνα: οι θέσεις των αντιπάλων

Οι θείσεις των δύο στόλων όταν άρχιζε η ναυμαχία

{Ο βασιλιάς, αντιλαμβανόμενος το πλήγμα που δέχτηκε, ετοιμαζόταν να επιστρέψει στην Ασία. Καθώς όμως φοβόταν μήπως κάποιιο καταστρέψουν τις γέφυρες στον Ελλήσποντο και αποκλειστεί στην Ευρώπη, κρατούσε κρυφά τα σχέδιά του και, επιχωματώνοντας το στενό της Σαλαμίνας, παρίστανε πως ετοιμάζεται για ναυμαχία. Μόνο ο Μαρδόνιος κατάλαβε τις προθέσεις του βασιλιά.}

Σύστημα επικοινωνίας

VIII98. Ο Ξέρξης ταυτόχρονα μ' αυτές τις ενέργειες του έστειλε αγγελιοφόρο στους Πέρσες, για ν' αναγγείλει το κακό που τους βρήκε. Λοιπόν, στον κόσμο των θνητών δεν υπάρχει τίποτε που να φτάνει στον προορισμό του ταχύτερα απ' αυτούς τους αγγελιοφόρους· τόσο

σπουδαία είναι αυτή η επινόηση³⁴ των Περσών. Γιατί λεν πως, όσες μέρες θέλει για να διανυθεί ο δρόμος από την αφετηρία ως το τέρμα, τόσες φοράδες και τόσοι καβαλάρηδες σταθμεύουν, σε απόσταση μεταξύ τους· το κάθε ζευγάρι, φοράδα και καβαλάρης, έχει προορισμό να διανύσει δρόμο μιας μέρας· αυτούς όχι χιονιάς, όχι βροχή, όχι καύσωνας, όχι νύχτα, τίποτε δεν τους σταματά, ώστε να μη διανύσουν το γρηγορότερο την καθορισμένη απόσταση. Δηλαδή, αυτός που πρώτος ξεκίνησε καλπάζοντας, παραδίνει τις εντολές που πήρε στον δεύτερο, κι ο δεύτερος στον τρίτο· κι από κει και πέρα πια οι εντολές περνούν απ' το χέρι του ενός στον άλλο, ακριβώς όπως τελούν οι Έλληνες τη λαμπαδηφορία³⁵ στον Ήφαιστο· αυτό το

σύστημα των έφιππων ταχυδρόμων οι Πέρσες στη γλώσσα τους το λεν αγγαρείο.

Μηνύματα στα Σούσα

VIII99. Λοιπόν, το πρώτο μήνυμα που έφτασε στα Σούσα, πως ο Ξέρξης κυρίεψε την Αθήνα, έδωσε τόση χαρά στους Πέρσες που είχαν μείνει πίσω, ώστε έστρωναν όλους τους δρόμους με σμύρτα κι έκαιαν αρώματα και πρόσφεραν τη μια θυσία μετά την άλλη κι έστηναν πανηγύρια· όταν όμως

³³ **στο βασιλιά τους:** ο Ηρόδοτος μας πληροφορεί ότι στη διάρκεια της ναυμαχίας, όταν ο βασιλιάς έβλεπε κάποιον δικό του να κάνει ανδραγάθημα, ρωτούσε γι' αυτόν και οι ακόλουθοί του σημείωναν τον

τριήραρχο, το πατρώνυμο και την πόλη του.

³⁴ **επινόηση**: πράγματι ήταν από τα τελειότερα συστήματα επικοινωνίας στην αρχαιότητα.

³⁵ **λαμπαδηφορία**: μοιάζει με τη σημερινή σκυταλοδρομία ή τη λαμπαδηφορία στους Ολυμπιακούς αγώνες.

ήρθε κατόπι το δεύτερο μήνυμα, τους συγκλόνισε σε τέτοιο βαθμό, ώστε όλοι τους έκαναν κουρέλια τους χιτώνες τους και γέμισαν τον κόσμο με ασταμάτητες κραυγές και θρήνους· κι ενοχοποιούσαν τον Μαρδόνιο· και δεν ήταν τόσο απ' τον καημό τους για τα καράβια που τα έκαναν αυτά οι Πέρσες, όσο από το φόβο τους για τη ζωή του Ξέρξη³⁶.

Επιστροφή στα Σούσα: η «τίση» (VIII 115-118)

Ο Ξέρξης, αφήνοντας τον Μαρδόνιο στη Θεσσαλία, παίρνει το δρόμο της επιστροφής. Η άλλοτε περήφανη στρατιά του, αποδεκατισμένη από την πείνα και τις αρρώστιες, φτάνει στη Θράκη και από εκεί με πλοία στην Άβυδο, γιατί οι γέφυρες είχαν καταστραφεί από την κακοκαιρία. Από την Άβυδο προχωρούν με τον Ξέρξη στις Σάρδεις. Κατά μια άλλη εκδοχή, ο Ξέρξης έφτασε ως τις εκβολές του Στρυμόνα, όπου άφησε το στρατό να τον οδηγήσει ο Υδάρνης στον Ελλήσποντο, ενώ εκείνος πέρασε με πλοίο στην Ασία. Στο ταξίδι του όμως κινδύνεψε από θαλασσοταραχή και χρειάστηκε να πηδήξουν πολλοί Πέρσες στη θάλασσα, για να ελαφρώσει το

πλοίο από το πολύ βάρος και να σωθεί ο βασιλιάς. Φτάνοντας στην Ασία, ο Ξέρξης, για να τιμήσει τον καπετάνιο που τον έσωσε, του χάρισε ένα χρυσό στεφάνι, αλλά, για να τον τιμωρήσει που χάθηκαν τόσοι άνδρες, του πήρε το κεφάλι.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Με βάση τους πλαγιότιτλους να γράψετε τα βασικά σημεία της ενότητας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να εντοπίσετε τα σημεία που αποκαλύπτουν την παρέμβαση των θεών στη μάχη ή την πίστη των ανθρώπων σ' αυτήν και να εξηγήσετε την παρουσία των σχετικών αφηγήσεων στο ιστορικό

κείμενο. Συναντήσατε παρόμοιο επεισόδια στη νεότερη ιστορία;

2. Ποια νομίζετε ότι ήταν η γυναικεία μορφή που ενθάρρυνε τους Έλληνες (κεφ. 84); Σας θυμίζει κάτι από τις αφηγήσεις σύγχρονων ανθρώπων, πολεμιστών στους αγώνες της πατρίδας μας;

3. Να συζητήσετε τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζει ο Ηρόδοτος το κατόρθωμα της Αρτεμισίας.

4. Να παρακολουθήσετε την αλλαγή των συναισθημάτων του Ξέρξη (από την προηγούμενη ενότητα), μελώντας και τα μηνύματα στα Σούσα.

Παράλληλο κείμενο

«Μα η νύχτα προχωρεί, κι
οι Έλληνες κρυφό δρόμο
ν' ανοίξουν από πουθενά
δε δοκιμάζουν

όταν όμως με τ' άσπρα τ' άτια της
η μέρα
φωτοπλημμύριστη άπλωσε
σ' όλο τον κόσμο,
μια πρώτ' ακούστηκε απ' το μέρος
των Ελλήνων
βουή τραγουδιστά με ήχο φαιδρό
να βγαίνει
και δυνατ' αντιβούιζαν μαζί κι
οι βράχοι
του νησιού γύρω, ενώ τρομάρα
τους βαρβάρους
έπιασεν όλους, που έβλεπαν πως
γελαστήκαν.
Γιατί δεν ήταν για φευγιό που
έψαλλαν τότε
σεμνόν παιάνα οι Έλληνες, μα σαν
να ορμούσαν
μ' ολόψυχη καρδιά στη μάχη, ενώ
όλη ως πέρα
τη γραμμή των της σάλπιγγας
φλόγιζε ο ήχος·

κι αμέσως τα πλαταγιστά μεμιάς
κουπιά τους
χτυπούνε με το πρόσταγμα τη
βαθιάν άρμη
και δεν αργούνε να φανούν όλοι
μπροστά μας.
Το δεξί πρώτο, σε γραμμή, κέρας
ερχόταν
μ' όλη την τάξη, κι έπειτα κι ο άλλος
ο στόλος
από πίσω ακλουθά· και τότε ήταν
ν' ακούσεις
φωνή μεγάλη από κοντά: «Εμπρός,
των Ελλήνων
γενναία παιδιά! να ελευθερώσετε
πατρίδα,
τέκνα, γυναίκες και των πατρικών
θεών σας
να ελευτερώστε τα ιερά και
των προγόνων

τους τάφους· τώρα για όλα 'ναι που πολεμάτε».

Αισχύλου *Πέρσες*, στ. 384- 405.

Μετάφραση: π. Γρυπάρης

ΕΡΩΤΗΣΗ

Να σημειώσετε τα κοινά σημεία και τις διαφορές μεταξύ των δύο κειμένων (Αισχύλου και Ηροδότου) ως προς την περιγραφή της ναυμαχίας.

³⁶

για τη ζωή του Ξέρξη: το σπουδαιότερο για τους Πέρσες, για τους ανατολικούς λαούς γενικά, ήταν η ζωή του βασιλιά, κάτι αδιανόητο για τους Έλληνες. Επίσης η υπερβολή στη χαρά και στο θρήνο έρχεται σε αντίθεση με το ελληνικό μέτρο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 16η

ΜΕΤΑ ΤΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ – ΤΟ ΦΡΟΝΗΜΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

VII 121,123-125,143-144

Θεματικά κέντρα

- *Αφιερώματα στους θεούς*
- *Προτάσεις τον Μαρδόνιου*
- *Τιμές στο Θεμιστοκλή*
- *Η απάντηση των Αθηναίων*

Αφιερώματα στους Δελφούς

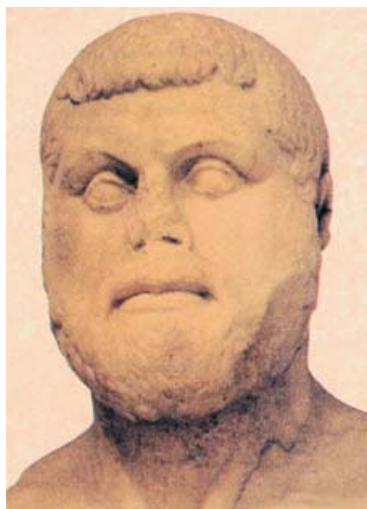
VIII121. Κι οι Έλληνες [...] πρώτα πρώτα ξεχώρισαν για τους θεούς³⁷ τον αθέρα απ' τα λάφυρα, κι ανάμεσα στ' άλλα και τρεις φοινικικές τριήρεις, τη μια για να την αφιερώσουν στον Ισθμό (αυτή ήταν ακόμη στην εποχή μου), την άλλη στο Σούνιο και την άλλη εκεί, στη Σαλαμίνα, για τον Αίαντα. Και

κατόπιν έκαναν διανομή της λείας και τον αθέρα³⁸ της τον έστειλαν στους Δελφούς, κι απ' αυτά τα λάφυρα κατασκευάστηκε ο ανδριάντας, δώδεκα πήχες· ψηλός, που κρατά στο χέρι έμβολο καραβιού· κι είναι στημένος ακριβώς εκεί που έχει στηθεί ο χρυσός ανδριάντας του Αλεξάνδρου του Μακεδόνας³⁹.

Το αριστείο της μάχης

VIII123. Κι ύστερ' από τη διανομή της λείας οι Έλληνες πήγαν με τα καράβια τους στον Ισθμό⁴⁰, για να δώσουν το αριστείο⁴¹ στον Έλληνα που αναδείχτηκε ο πιο άξιος απ' όλους σ' αυτές τις πολεμικές επιχειρήσεις. Έφτασαν λοιπόν οι στρατηγοί κι απέθεταν πάνω στο βωμό του Ποσειδώνα δυο ψήφους

ο καθένας τους, τη μια για όποιον έκριναν πρώτο, την άλλη για τον δεύτερο ανάμεσα σ' όλους· τότε όλοι τους ψήφιζαν τον εαυτό τους⁴², καθώς ο καθένας τους πίστευε πως αποδείχτηκε πρώτος και καλύτερος, ενώ για τον δεύτερο στην πλειοψηφία τους έριχναν την ψήφο για τον ίδιο άντρα, τον Θεμιστοκλή. Λοιπόν από τους άλλους ο καθένας έμενε μόνο με την ψήφο του, ενώ ο Θεμιστοκλής υπερερούσε πολύ για τη δεύτερη θέση.

Θεμιστοκλής, αντίγραφο προτομής.
5ος αι. Μουσείο Όστιας.

Τιμές των Λακεδαιμονίων στο Θεμιστοκλή

VIII124. Παρότι λοιπόν οι Έλληνες δεν ήθελαν, από φθόνο, να εκφέρουν την κρίση τους, αλλά ο καθένας τους πήρε το καράβι του⁴³ και γύριζε στην πόλη του, χωρίς να εκφέρει την κρίση του, ωστόσο το όνομα του Θεμιστοκλή έγινε ξακουστό⁴⁴ και κέρδισε σ' όλο τον ελληνικό κόσμο τη φήμη του άντρα του πολύ ανώτερου σε σοφία ανάμεσα στους Έλληνες. Κι επειδή αυτοί που πήραν μέρος στη ναυμαχία της Σαλαμίνας δεν τον τίμησαν για τη νίκη του, αμέσως ύστερ' απ' αυτά επισκέφτηκε τη Σπάρτη επιδιώκοντας τιμές⁴⁵. Κι οι Λακεδαιμόνιοι του έκαναν λαμπρή υποδοχή και τον τίμησαν εξαιρετικά. Το αριστείο βέβαια το έδωσαν στον Ευρυβιάδη,

στεφάνι από ελιά, όμως έδωσαν στεφάνι από ελιά και στον Θεμιστοκλή για τη σοφία και την αξιοσύνη του· επίσης του έκαναν δώρο το πιο όμορφο άρμα της Σπάρτης. Κι αφού του έπλεξαν λαμπρό εγκώμιο, στην επιστροφή του τον κατευόδωσαν, τιμητική συνοδεία, τριακόσιοι επίλεκτοι Σπαρτιάτες, οι γνωστοί με το όνομα ιππείς, ως τα σύνορα της Τεγέας. Λοιπόν, απ' όσους ανθρώπους γνωρίζουμε, μόνο αυτόν ξεπροβόδισαν τιμητικά οι Σπαρτιάτες.

37

πρώτα πρώτα ξεχώρισαν για τους θεούς: φαίνεται η θρησκευτικότητα των Ελλήνων και του Ηροδότου, ο οποίος, όπως είδαμε, δίνει στην *Ίστορίη* σημαντική θέση στην επέμβαση του θείου. Τα

αφιερώματα γίνονται σε θεούς και ήρωες που πιστεύουν ότι τους βοήθησαν κατά των Περσών. Βλ. παραπάνω, σ. 39, σχόλιο 21.

³⁸ **τον αθέρα**: το πιο εκλεκτό μέρος (βλ. ενότητα 3, σ. 26)

³⁹ **Αλεξάνδρου του Μακεδόνας**: πρόκειται βέβαια για τον Αλέξανδρο Α΄, που τον συναντάμε πολλές φορές στον Ηρόδοτο.

⁴⁰ **στον Ισθμό**: ήταν το κέντρο του «στρατηγείου» των Ελλήνων στους Περσικούς πολέμους.

⁴¹ **αριστείο**: η αρετή και η ανδρεία στο πεδίο της μάχης ανταμείβονταν, από τα ηρωικά χρόνια, με την απονομή «αριστείων», επάθλων με υλικό ή ηθικό χαρακτήρα.

⁴² **όλοι τους ψήφισαν τον εαυτό τους**: σχολιάστε τη στάση αυτή.

⁴³ **καθένας τους πήρε το καράβι του:** ο αγώνας δεν έχει ακόμη τελειώσει και ο φθόνος που γεννά τη διχόνοια αρχίζει να κυριαρχεί στις σχέσεις των Ελλήνων.

⁴⁴ **έγινε ξακουστό:** δίκαιη αναγνώριση για τον κύριο συντελεστή της νίκης.

⁴⁵ **επιδιώκοντας τιμές:** η φράση αυτή δείχνει πως ο Ηρόδοτος δέχεται ότι ο Θεμιστοκλής πήγε για το λόγο αυτό στη Σπάρτη· γνωρίζουμε ότι στην επίσκεψη του συζήτησε τη συνέχιση των επιχειρήσεων και οι Λακεδαιμόνιοι τον τίμησαν με ηθικά και υλικά έπαθλα. Το τέλος του Θεμιστοκλή ήταν τραγικό, όπως και των άλλων ηρώων των μηδικών. Κατέφυγε στα Σούσα, αλλά δεν πρόδωσε την πατρίδα του προτίμησε να αυτοκτονήσει.

Φθόνος για τη δόξα του Θεμιστοκλή

VIII125. Είχε επιστρέψει απ' τη Σπάρτη στην Αθήνα, όταν ο Τιμόδημος από τις Αφίδνες, που ανήκε στην παράταξη των εχθρών του Θεμιστοκλή, αλλά σε τίποτε δεν είχε διακριθεί, λυσσώντας από φθόνο τα έβαζε με τον Θεμιστοκλή, καταγγέλλοντάς τον για την επίσκεψη στη Σπάρτη, πως τις τιμές που πήρε απ' τους Λακεδαιμονίους τις χρωστούσε στην Αθήνα κι όχι στην αξία του. Κι αυτός, καθώς οι κακολογίες του Τιμοδήμου δεν είχαν σταμάτημα, είπε: «Είναι όπως τα λες· ούτε εγώ θα έπαιρνα αυτές τιμές απ' τους Σπαρτιάτες αν ήμουν Βελβινίτης⁴⁶, ούτε εσύ, άνθρωπε, κι ας είσαι Αθηναίος».

{Ο Μαρδόνιος που έμεινε στην Ελλάδα με μεγάλες δυνάμεις, για να

επιχειρήσει την υποδούλωσή της, στέλνει στην Αθήνα το βασιλιά της Μακεδονίας Αλέξανδρο, με την πρόταση προς αυτούς είτε να φύγουν από την πόλη τους και να ζήσουν όπου θέλουν αυτόνομοι είτε να συμμαχήσουν μαζί του και να τους ξαναχτίσει τους ναούς που πυρπόλησε. Ο Αλέξανδρος τους προτρέπει να δεχτούν την πρόταση, γιατί δεν θα μπορούσαν ποτέ να καταβάλουν την τεράστια δύναμη του βασιλιά. Οι Λακεδαιμόνιοι, που πληροφορούνται τα καθήκαστα, σπεύδουν στην Αθήνα και ζητούν από τους Αθηναίους να μη γίνουν αιτία να υποδουλωθούν όλοι οι Έλληνες. Αναγνωρίζοντας τις θυσίες τους για την απόκρουση των Περσών, υπόσχονται να τους βοηθήσουν, επειδή για δυο χρονιές είχε καταστραφεί από τον πόλεμο η σοδειά της Αττικής.}

Νόμισμα του Αλέξανδρου Α' της Μακεδονίας. Θεωρείται ένα από τα ωραιότερα ελληνικά νομίσματα.

Απάντηση των Αθηναίων στον Αλέξανδρο

VIII143. Κι οι Αθηναίοι στον Αλέξανδρο έδωσαν την εξής απάντηση: [...] «πήγαινε ν' αναγγείλεις στον Μαρδόνιο ότι οι Αθηναίοι λένε: όσο ο ήλιος θ' ακολουθεί τον ίδιο δρόμο που και σήμερα πορεύεται, αποκλείεται να κάνουμε συνθήκες με τον Ξέρξη⁴⁷, αλλά θα βγούμε αντίμαχοί του

έχοντας τα θάρρη μας στους θεούς που πολεμούν στο πλευρό μας και στους ημιθέους, που εκείνος, αθεόφοβος πέρα για πέρα, πυρπόλησε τους ναούς και τ' αγάλματα τους. Κι εσύ από δω και μπρος μην εμφανιστείς μπροστά στους Αθηναίους μεταφέροντας παρόμοιες προτάσεις, κι ούτε, έχοντας την ιδέα πως προσφέρεις καλές υπηρεσίες, να μας παρακινείς να κάνουμε παλιανθρωπιές. Γιατί δε θέλουμε να σε βρει καμιά συμφορά⁴⁸ απ' τους Αθηναίους, ενώ είσαι πρόξενος και φίλος μας».

ἀπάγγελλε Μαρδονίῳ ὡς Ἀθηναῖοι λέγουσι, ἔστ' ἂν ὁ ἥλιος τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἴῃ τῇ πέρ καὶ νῦν ἔρχεται, μήκοτε ὁμολογήσειν ἡμέας Ξέρξη.

⁴⁶ **Βελβινίτης**: από τη Βέλβινα, το σημερινό βραχώδες νησάκι Άγιος Γεώργιος στα νότια του Σουνίου. Την ίδια ιστορία αναφέρουν σε διάφορες παραλλαγές και άλλοι αρχαίοι συγγραφείς.

⁴⁷ **όσο ο ήλιος... Ξέρξη**: η έκφραση συνιστά αυτό που ονομάζουμε «μοτίβο του αδυνάτου» και αποτελεί έναν τρόπο για να δηλώσει κανείς την απόλυτη, κατηγορηματική του αντίθεση. Προσέξτε την επιγραμματικότητα, την κατηγορηματικότητα και τη σαφήνεια της περήφανης απάντησης των Αθηναίων. Η ελευθερία δεν είναι ανταλλάξιμο αγαθό, δεν μπορεί ούτε καν να τεθεί σε συζήτηση. Γνωρίζετε παρόμοιες απαντήσεις στη διάρκεια της ελληνικής ιστορίας;

48 **να σε βρει καμιά συμφορά:** οι Αθηναίοι απειλούν τον Αλέξανδρο, θεωρώντας προσβλητική τη στάση του, παρόλο που είναι φίλος και πρόξενός τους (επίσημος αντιπρόσωπός τους στη Μακεδονία και υπερασπιστής των συμφερόντων τους). Λίγο πριν από τη μάχη των Πλαταιών (βλ. σ. 79, περίληψη), ο Αλέξανδρος θα συναντηθεί και πάλι με τους Αθηναίους στρατηγούς και θα τους αποκαλύψει ότι ο Μαρδόνιος αποφάσισε επίθεση. Ο ίδιος εξηγεί γιατί μπήκε στον κίνδυνο αυτό: «Γιατί κι εγώ στην καταγωγή ανέκαθεν είμαι Έλληνας και δε θα ήθελα να βλέπω την Ελλάδα να χάσει τη λευτεριά της και να γίνει σκλάβα» (IX 45).

Απάντηση στους Λακεδαιμονίους

VIII144. Λοιπόν, αυτή την απάντηση έδωσαν στον Αλέξανδρο, ενώ στους απεσταλμένους της Σπάρτης την ακόλουθη: «Βέβαια, η ανησυχία των Λακεδαιμονίων μήπως κάνουμε συνθήκες με τους βαρβάρους ήταν απόλυτα ανθρώπινη· όμως σχεδόν πρέπει να ντρέπεστε γι' αυτό το φόβο σας, την ώρα που ξέρετε καλά το φρόνημα των Αθηναίων, ότι σε κανένα μέρος της γης δε βρίσκεται τόσο χρυσάφι, ούτε χώρα υπέροχη σε ομορφιά και γονιμότητα, που θα τα δεχόμασταν ως αντάλλαγμα του μηδισμού μας και της υποδούλωσης της Ελλάδας. Γιατί είναι πολλά και μεγάλα αυτά που μας εμποδίζουν να το κάνουμε αυτό, έστω κι αν το θέλαμε, πρώτα πρώτα και πάνω απ' όλα τα

αγάλματα και οι ναοί των θεών που πυρπολήθηκαν κι έγιναν ερείπια, που μας υποχρεώνουν να πάρουμε τη μεγαλύτερη εκδίκηση που μπορούμε, και πολύ λιγότερο να συνομολογήσουμε συνθήκες μ' αυτόν που τα έπραξε· και κατόπιν ο ελληνισμός, ένας κόσμος που στις φλέβες του κυλά το ίδιο αίμα και που μιλά την ίδια γλώσσα κι έχει κοινά τα λατρευτικά κέντρα των θεών και θυσίες και συνήθειες ίδιες κι απαράλλαχτες⁴⁹· η προδοσία όλων αυτών θα ήταν αίσχος για τους Αθηναίους. Και να ξέρετε καλά τούτο, αν τυχαίνει να μην το ξέρετε ως τώρα, όσο θα μένει ζωντανός έστω και ένας Αθηναίος, δεν θα κάνουμε συνθήκες με τον Ξέρξη ποτέ».

αὐτίς δὲ τὸ Ἑλληνικόν, ἐὸν
ὄμαιμόν τε καὶ ὁμόγλωσσον, καὶ
θεῶν ἱδρύματά τε κοινὰ καὶ
θυσίαι ἡθεὰ τε ὁμότροπα, τῶν
προδότας γενέσθαι Ἀθηναίους
οὐκ ἂν εὖ ἔχοι.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Να συμπληρώσετε τις προτάσεις
που ακολουθούν, ώστε να δίνονται
τα βασικά σημεία της ενότητας:

*Οι Ἕλληνες μετά τη ναυμαχία
αφιερώνουν.....*

Ὡς προς το αριστείο

Οι Λακεδαιμόνιοι.....

*Οι Αθηναίοι απαντούν στον Μαρδό-
νιο.....*

**Στην απάντησή τους προς τους
Λακεδαιμονίους οι Αθηναίοι.....**

.....

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Να συζητήσετε τη στάση των άλλων Ελλήνων απέναντι στο Θεμιστοκλή.**
- 2. Να γράψετε ένα σύντομο κείμενο για τις σκέψεις που σας δημιουργεί η απάντηση των Αθηναίων, αναφέροντας τις αξίες που εντοπίσατε στα λόγια τους.**

ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ – ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ – ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Να επιλέξετε ένα θέμα για συζήτηση ή εργασία από τα επόμενα, αφού οργανώσετε άξονες υποθεμάτων για μελέτη από μικρές ομάδες μαθητών. Οι ομάδες ανακοινώνουν

στην τάξη τις εργασίες τους, τις συζητούν και γράφουν το τελικό κείμενο, που μπορεί να εμπλουτιστεί εικαστικά. Πληροφορίες θα βρείτε από την Ιστορία ή από άλλα μαθήματα σας, από τη Λαογραφία ή από το διαδίκτυο.

1. Οι επικοινωνίες στην αρχαιότητα και η σύγχρονη εξέλιξη τους.
2. Επεμβάσεις των θεών σε μάχες, όπως παρουσιάζονται στην παράδοση και σε λογοτεχνικά κείμενα.
3. Η επίδραση των περσικών πολέμων στη διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης των Ελλήνων.

⁴⁹ **ο ελληνισμός ... απaráλλαχτες:** για πρώτη φορά στο χωρίο αυτό δηλώνονται τα κοινά χαρακτηριστικά της ελληνικής εθνικής ταυτότητας (όμαιμο, ομόγλωσσο, ομόθρησκο και κοινός πολιτισμός).

Η μούσα
Καλλιόπη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Μαρδόνιος υποβάλλει νέες προτάσεις στους Αθηναίους και μετά την απόρριψη τους εισβάλλει στην Αττική, κυριεύει – για δεύτερη φορά μέσα σε δέκα μήνες – την Αθήνα, έρημη από τους κατοίκους της, καίει την Αττική και υποχωρεί προς τη Βοιωτία. Εκεί θα στρατοπεδεύσει στις όχθες του Ασωπού, κοντά στις Πλαταιές. Οι Σπαρτιάτες στέλνουν στρατό με επικεφαλής το βασιλιά Πausανία. Η ελληνική δύναμη, που φθάνει τις 110.000 άνδρες, στρατοπεδεύει στις

απέναντι όχθες του Ασωπού, στους πρόποδες του Κιθαιρώνα. Η σύγκρουση, που θα καθυστερήσει δέκα ημέρες, γιατί οι οιωνοί δεν ήταν ευνοϊκοί, θα γίνει τον Αύγουστο του 479 π.Χ. Τους Έλληνες θα ειδοποιήσει για την επικείμενη επίθεση του Μαρδονίου ο Αλέξανδρος της Μακεδονίας, φτάνοντας μέσα στη νύχτα, με κίνδυνο της ζωής του, στο ελληνικό στρατόπεδο. Τονίζοντας την κοινή ελληνική καταγωγή όλων, ζητάει από τους άλλους Έλληνες να βοηθήσουν και για την ελευθερία τη δική του και της χώρας του, όταν θα νικήσουν τους Πέρσες. Στη μάχη που δόθηκε το επόμενο πρωί, η περσική δύναμη συντρίβεται και μόνο τα απομεινάρια της θα επιστρέψουν στην Ασία, ενώ ο Μαρδόνιος θα ταφεί στη χώρα της

οποίας ονειρεύτηκε να γίνει σατράπης και εναντίον της οποίας οδήγησε την πρώτη εκστρατεία των Περσών (492 π.Χ.) και έκλεισε την τελευταία (479 π.Χ.). Ο Πausanίας απορρίπτει με αποτροπιασμό την πρόταση κάποιου Αιγινήτη να ατιμάσει το νεκρό του Μαρδόνιου, εκδικούμενος το θάνατο του Λεωνίδα. Οι Έλληνες, αφού μοιράστηκαν τα πλούσια λάφυρα, μεταφέρουν τον πόλεμο στην απέναντι πλευρά του Αιγαίου. Νικούν στη Μυκάλη τους Πέρσες και απελευθερώνουν τις ιωνικές πόλεις. Οι Σπαρτιάτες διαφωνούν με τη συνέχιση του αγώνα και επιστρέφουν, ενώ η ηγεσία των ελληνικών δυνάμεων περνάει στα χέρια των Αθηναίων, που κυριεύουν στον Ελλήσποντο το περσικό φρούριο της Σηστού (479 π.Χ.).

ΕΝΟΤΗΤΑ 17η

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΠΛΑΤΑΙΩΝ – ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΙΧ 61-64, 80-81

Θεματικά κέντρα

- *Η μάχη*
- *Λάφυρα κι αφιερώματα*

Εισαγωγικά στην ενότητα

Το πρωί της 17ης Αυγούστου 479 π.Χ. το περσικό ιππικό αρχίζει την επίθεση. Η πίεση που δέχονται οι Λακεδαιμόνιοι είναι τέτοια, που ζητούν εσπευσμένα βοήθεια από τους Αθηναίους, οι οποίοι όμως πολεμούν με τους Θηβαίους και αδυνατούν να μετακινηθούν.

Δύσκολες στιγμές για τους Σπαρτιάτες

ΙΧ61. Έτσι λοιπόν απέμειναν μόνοι τους οι Λακεδαιμόνιοι και οι

Τεγεάτες¹ που η δύναμή τους, μαζί με τους ελαφρά οπλισμένους, ήταν πενήντα χιλιάδες οι πρώτοι, και τρεις χιλιάδες οι Τεγεάτες (γιατί αυτοί σε καμιά περίπτωση δεν αποχωρίζονταν απ' τους Λακεδαιμόνιους)· κι έκαναν θυσίες, μια κι είχαν σκοπό να έρθουν στα χέρια με τον Μαρδόνιο και το στρατό που είχε μαζί του. Και να που οι θυσίες δεν έδιναν ενθαρρυντικά προμηνύματα και στο μεταξύ πολλοί απ' αυτούς σκοτώνονταν και πολλοί περισσότεροι τραυματίζονταν· γιατί οι Πέρσες έκαναν φράχτη με τα γέρρα²

¹ **οι Λακεδαιμόνιοι και οι Τεγεάτες:** συναποτελούσαν τη δεξιά πτέρυγα στη μάχη· ο αριθμός των Λακεδαιμόνιων προκύπτει, αν υπολογίσουμε για καθένα από τους 5.000

Σπαρτιάτες επτά είλωτες ελαφρά οπλισμένους και για καθένα από τους 5.000 περίοικους έναν.

² **γέρρα**: μακρόστενες, ελαφρές ασπίδες από βέργες λυγαριάς καλυμμένες με δέρμα βοδιού. Οι Πέρσες σχημάτιζαν με τα γέρρα τους τείχος, για να προστατεύονται καθώς τόξευαν.

τους κι έριχναν με τα τόξα τους βροχή τα βέλη, αφειδώλευτα· κι έτσι οι Σπαρτιάτες περνούσαν δύσκολες στιγμές, ενώ οι θυσίες δεν έφερναν αποτέλεσμα- τότε ήταν που ο Πausanias σήκωσε τα μάτια του προς το ναό της Ήρας³ των Πλαταιέων κι έκανε επίκληση στη θεά, παρακαλώντας την με κανένα τρόπο να μη διαψεύσει τις ελπίδες τους.

Πλαταιές: οι διαδοχικές (I,II,II) θέσεις των αντιπάλων
Πριν από την τελική μάχη

**ἀποβλέψαντα τὸν Πausανίην
πρὸς τὸ Ἡραϊον τὸ Πλαταιέων
ἐπικαλέσασθαι τὴν θεὸν,
χρηίζοντα μηδαμῶς σφέας
ψευσθῆναι τῆς ἐλπίδος.**

Ανατροπή της κατάστασης

IX62. Κι ενόσω αὐτός ἔκανε ἀκόμη
την ἐπὶ κλησὶ Ἡ του, οἱ Τεγεάτες
ξεπετάχτηκαν πρῶτοι ἀπ' τὶς γραμ-
μὲς τους καὶ βάδιζαν ἐναντίον των
βαρβάρων καὶ ἀμέσως μετὰ την προ-
σευχή του Πausανία οἱ Σπαρτιάτες
κάνοντας θυσίαις πήραν ἐνθαρρυ-
ντικὰ προμηνύματα· καὶ ὅταν ἐπιτέ-
λους τα πήραν, βάδιζαν καὶ αὐτοὶ
ἐναντίον των Περσῶν, καὶ οἱ Πέρσες
τους ἀντιμετώπιζαν ρίχνοντας
βέλη. Ἡ πρώτη μάχη λοιπόν δόθηκε
γύρω ἀπ' τὸν φράχτη με τὰ γέρρα·
καὶ ὅταν αὐτός ἔπεσε, τότε πια

γινόταν αγώνας αδυσώπητος και για πολλή ώρα ακριβώς δίπλα στο ναό της Δήμητρας⁴, ώσπου έφτασαν σε μάχη σώμα με σώμα· γιατί οι βάρβαροι έπιαναν με τα χέρια τους τα δόρατα και τα κατατσάκιζαν. Λοιπόν οι Πέρσες δεν υστερούσαν σε παλικάριά και σε σωματική δύναμη, αλλά δεν είχαν βαρύ οπλισμό⁵ κι επιπρόσθετα, τους έλειπε η γνώση και δεν κάτεχαν την τέχνη του πολέμου⁶ όσο οι αντίπαλοί τους. Λοιπόν, έτσι που ξεπετιούνταν μπροστά απ' τις γραμμές τους, ένας ένας και δέκα δέκα, άλλοτε περισσότεροι κι άλλοτε λιγότεροι, σχηματίζοντας πυκνές ανθρώπινες μάζες εισχωρούσαν στις γραμμές των Σπαρτιατών κι έβρισκαν το θάνατο.

Παυσανίας, ρωμαϊκό
αντίγραφο προτομής.
Μουσείο Καπιτωλίου, Ρώμη.

³ **της Ήρας:** ο ναός της Ήρας της Κιθαιρωνίας, πιο γνωστός ως ναός της Ήρας της Τελείας.

⁴ **της Δήμητρας:** ο ναός ήταν αφιερωμένος στην Ελευσίνια Δήμητρα και βρισκόταν στην κοιλάδα του ποταμού Μολόεντα, στην τοποθεσία Αργιόπιο.

⁵ **δεν είχαν βαρύ οπλισμό:** στο πρωτότυπο «άνοπλοι», γιατί δεν κρατούσαν μεγάλες ασπίδες παρά

μόνο τα γέρρα και δεν φορούσαν θώρακα ή βαρύ θώρακα. Να συγκρίνετε τον οπλισμό Ελλήνων-Περσών, παρατηρώντας τις εικόνες.

⁶ **την τέχνη του πολέμου:** οι Σπαρτιάτες ήταν γνωστοί για τα «τεχνάσματα» που χρησιμοποιούσαν στη μάχη, όπως η εικονική οπισθοχώρηση που εφάρμοσαν και στις Θερμοπύλες (βλ. τόμος 3ος, ενότητα 13, σ. 95-103).

Θάνατος του Μαρδόνιου

IX63. Κι εκεί που τύχαινε να βρίσκεται ο ίδιος ο Μαρδόνιος, που πολεμούσε καβάλα σ' άσπρο άλογο και περιστοιχιζόταν από τα πρώτα παλικάρια, τους χίλιους επίλεκτους Πέρσες, εκεί οι Σπαρτιά-

τες δέχτηκαν τη μεγαλύτερη πίεση. Λοιπόν, για όση ώρα ο Μαρδόνιος ήταν ζωντανός, οι δικοί του κρατούσαν τις θέσεις τους και κρατώντας μέτωπο στον εχθρό σκότωναν πολλούς Λακεδαιμονίους· απ' τη στιγμή όμως που σκοτώθηκε ο Μαρδόνιος και το τάγμα που τον περιστοίχιζε, κι ήταν το πιο δυνατό, γονάτισε, τότε λοιπόν το 'βαλαν στα πόδια και οι άλλοι και υποχώρησαν μπροστά στους Λακεδαιμονίους· γιατί το μεγαλύτερο μειονέκτημά τους ήταν η σκευή, καθώς ήταν χωρίς θωράκιση· δηλαδή αγωνίζονταν, απροστάτευτοι αυτοί, με εχθρούς βαριά οπλισμένους.

Πέρσης ιππίας.

Εκδίκηση για το Λεωνίδα

ΙΧ64. Τότε ήρθε η ώρα να δώσει ο Μαρδόνιος δίκαιη πληρωμή για το φόνο του Λεωνίδα, σύμφωνα με το χρησμό⁷ που δόθηκε στους Λακεδαιμονίους· κι απ' όλες τις νίκες που είδαμε στον καιρό μας την πιο λαμπρή⁸ την κερδίζει ο Πausανίας, ο γιος του Κλεομβρότου, γιου του Αναξανδρίδα (τα ονόματα των προγόνων του απ' τον Αναξανδρίδα και πάνω έχουν

αναφερθεί στη γενεαλογία του Λεωνίδα· γιατί συμβαίνει να είναι οι ίδιοι⁹). Λοιπόν, βρίσκει το θάνατο ο Μαρδόνιος απ' το χέρι του Αριμνήστου, φημισμένου παλικαριού της Σπάρτης.

{Η φυγή των Περσών συνεχίστηκε, υπό την κάλυψη του ιππικού, ως το ξύλινο τείχος, όπου γίνεται πραγματική σφαγή. Τα υπολείμματα της βαρβαρικής στρατιάς αποχωρούν από την Ελλάδα.}

Τα λάφυρα

IX80. [...] Ο Πausanίας έβαλε να κηρύξουν κανέναν να μην αγγίσει τη λεία και διέταξε τους είλωτες να μαζέψουν σ' ένα μέρος τα λάφυρα· κι αυτοί σκορπίστηκαν σ' όλο το στρατόπεδο κι έβρισκαν σκηνές

που τα πανιά τους ήταν χρυσοπλούμιστα κι ασημοπλούμιστα, και κρεβάτια επιχρυσωμένα κι επαργυρωμένα¹⁰ κι ολόχρυσους κρατήρες¹¹ και κούπες¹² και ποτήρια κάθε λογής· και πάνω στις άμαξες έβρισκαν σάκους που, όπως μπορούσες να διακρίνεις, είχαν μέσα λεβέτια¹³ χρυσά κι ασημένια· και σκύλευαν τα πτώματα που κείτονταν καταγής παίρνοντας βραχιόλια και περιδέραια κι ακινάκες¹⁴ (που κι αυτοί ήταν από χρυσάφι)· κι όσο για τις πολύχρωμες φορεσιές, κανείς δεν τους έδινε σημασία. Τότε οι είλωτες έκλεβαν πολλά και τα πουλούσαν στους Αιγινήτες, πολλά όμως, όσα απ' αυτά δεν μπορούσαν να κρύψουν, τα παρέδωσαν ώστε εδώ βρίσκεται η αρχή των

μεγάλων περιουσιών των Αιγινήτων, που αγόραζαν το χρυσάφι από τους είλωτες για χαλκό.

Τα αναθήματα

ΙΧ81. Λοιπόν σώρευσαν όλα τα λάφυρα σ' ένα μέρος και πήραν το ένα δέκατο και το έβαλαν κατά μέρος για το θεό των Δελφών μ' αυτά έκαναν το αφιέρωμα, τον χρυσό τρίποδα που στηρίζεται στο τρικέφαλο χάλκινο φίδι¹⁵, ακριβώς δίπλα απ' το βωμό διάλεξαν κι έβαλαν στην άκρη και για το θεό της Ολυμπίας, και μ' αυτά έκαναν το αφιέρωμα, το άγαλμα του Δία¹⁶, δέκα πήχες ψηλό· και για το θεό του Ισθμού, και μ' αυτά έγινε το χάλκινο άγαλμα του Ποσειδώνα, εφτά πήχες¹⁷ ψηλό. Κι αφού έβαλαν αυτά κατά μέρος, τα υπόλοιπα τα

μοίρασαν ανάμεσα τους, και πήρε η
κάθε πόλη¹⁸ κατά την αξία της και
παλλακίδες των Περσών και
χρυσάφι κι ασήμι κι άλλα πολύτιμα
πράγματα και υποζύγια. Τώρα, από
κανένα δεν έχω ακούσει πόσα
διαλεχτά λάφυρα δόθηκαν τιμητικά
σ' όσους αρίστευσαν στις Πλαταιές,
πιστεύω όμως πως δόθηκαν και σ'
αυτούς· τέλος, για τον Πausανία
διάλεξαν και του έδωσαν άφθονα
απ' όλα, γυναίκες, άλογα, τάλαντα,
καμήλες, κι επίσης κι από τ' άλλα
λάφυρα.

⁷ **χρησμό:** ο χρησμός που ανέφερε ο
Ηρόδοτος (στο VIII 114) παρουσιάζει
ενδιαφέρον, αφού η Πυθία μετά
τη μάχη των Θερμοπυλών
παράγγειλε στους Σπαρτιάτες να
ζητήσουν από το βασιλιά των

Περσών εκδίκηση για τον Λεωνίδα και να πάρουν ό,τι τους δώσει.

Πράγματι πρόλαβαν τον Ξέρξη στη Θεσσαλία, όταν αποχωρούσε από την Ελλάδα, και αυτός γέλασε και τους είπε σαρκαστικά ότι θα πάρουν την εκδίκηση από τον Μαρδόνιο. Πρόκειται λοιπόν και για τιμωρία της ύβρης του Ξέρξη.

⁸ **την πιο λαμπρή:** η μάχη των Πλαταιών απεικονίστηκε στη δυτική ζωφόρο του ναού της Αθηνάς Νίκης (βλ. εικόνα σ. 108)· πρόκειται για τη μοναδική περίπτωση αναπαράστασης ιστορικού γεγονότος σε ναό, ενώ στον Παρθενώνα ο Φειδίας με την αναπαράσταση της μυθικής Αμαζονομαχίας απέδωσε την απόκρουση των Περσών.

⁹ **είναι οι ίδιοι:** η γενιά τους έφτανε στον Ηρακλή.

¹⁰ **...επαργυρωμένα:** ο Ηρόδοτος έχει αναφερθεί στον πλούτο των Περσών στις μάχες των Θερμοπυλών και της Σαλαμίνας.

¹¹ **κρατήρες:** μεγάλα αγγεία με φαρδύ στόμιο, στα οποία έκαναν την ανάμειξη του οίνου με νερό.

¹² **κούπες:** στο πρωτότυπο φιάλη, φαρδύ αβαθές αγγείο με ανοικτό στόμιο, μέσα στο οποίο έβραζαν υγρά.

¹³ **λεβέτια:** λέβητες, καζάνια. Συχνά κατασκευάζονταν από πολύτιμο μέταλλο και δίνονταν βραβείο σε αγώνες.

¹⁴ **ακινάκης:** ήταν μικρό και πλατύ ξίφος, που το χρησιμοποιούσαν οι Πέρσες και οι Σκύθες.

¹⁵ **χάλκινο φίδι:** ο χρυσός τρίποδας στηριζόταν στα κεφάλια τριών φιδιών, το σώμα των οποίων

σχημάτιζε σπειρωτή στήλη, χάλκινη, που αποτελούσε τη βάση του τρίποδα. Εκεί έγραψαν τα ονόματα των πόλεων που απέκρουσαν την περσική επίθεση. Ο Θουκυδίδης αναφέρει ότι ο Πausanίας είχε αρχικά χαράξει επιγραφή με το όνομα του, η οποία αποτέλεσε αφορμή να κατηγορηθεί ο Σπαρτιάτης βασιλιάς για αλαζονική συμπεριφορά. Βλ. «Παράλληλο κείμενο».

¹⁶ **το άγαλμα του Δία:** τα πλούσια αφιερώματα δείχνουν τον πλούτο των λαφύρων.

¹⁷ **εφτά πήχες ψηλό:** ένας πήχυς ήταν 0,53 μ.

¹⁸ **η κάθε πόλη:** τα λάφυρα είχαν μεγάλη σημασία για την οικονομική ζωή των ελληνικών πόλεων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. α) Να γράψετε ένα σύντομο χαρακτηρισμό του Πausanias με βάση τα λόγια και τις πράξεις του, που περιλαμβάνονται στο κείμενο της ενότητας, β) Να συγκρίνετε το χαρακτηρισμό που προκύπτει από το κείμενο του Herodotus με όσα αναφέρει ο Thucydides («Παράλληλο κείμενο»).
2. Ποιοι παράγοντες νομίζετε ότι οδήγησαν τους Πέρσες στην ήττα;

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Οι Λακεδαιμόνιοι δέχονται μεγάλη πίεση από το περσικό ιππικό και ζητούν βοήθεια από τους Αθηναίους, που αδυνατούν να ανταποκριθούν, καθώς αυτοί αγωνίζονται κατά των Θηβαίων. Ο

Παυσανίας με τους ελιγμούς τον παρασύρει τον περσικό στρατό σε ορεινή περιοχή, όπου το ιππικό αχρηστεύεται. Ο Μαρδόνιος σκοτώνεται, οι Πέρσες τρέπονται σε φυγή και φτάνουν ως το τείχος, όπου γίνεται πραγματική σφαγή. Οι Έλληνες μετά από τα αφιερώματα στους θεούς που τους συντρέξανε, μοιράζονται πλούσια λάφυρα.

Παράλληλο κείμενο

Ο Παυσανίας μετά τη νίκη στις Πλαταιές

(Ο Παυσανίας) το πήρε απάνω του πολύ περισσότερο και δεν μπορούσε πια να ζει με τον πατροπαράδοτο τρόπο, αλλά ντυνόταν με περσικές στολές, βγήκε από το Βυζάντιο κι έκανε περιοδείες στη

Θράκη, συνοδευόμενος από Μήδους υπασπιστές και Αιγυπτίους, κι έκανε τραπέζια κατά τον περσικό τρόπο [...] Κι έγινε δύσκολο να τον πλησιάσει κανείς, κι όταν θύμωνε, φερνόταν τόσο άγρια σε όλους εξίσου, ώστε κανένας δεν μπορούσε να παρουσιαστεί μπροστά του· κι αυτός ήταν από τους κυριότερους λόγους που οι σύμμαχοι άλλαξαν μέρος και πήγαν με τους Αθηναίους.

Θουκυδίδης, Ίστορίαι, Α130.
Μετάφραση: Έλλη Λαμπρίδη

Η συμπεριφορά του Πausανία προκαλεί υποψίες στους εφόρους

«Τους γεννούσε πολλές υποψίες επειδή είχε φύγει παράνομα, και μιμούνταν τους τρόπους των

βαρβάρων, και δεν καταδεχόταν να είναι ίσος με τους άλλους· κι αναθυμούνταν και τ' άλλα του τα φερσίματα, πως ο τρόπος της ζωής του ήταν διαφορετικός από τις καθιερωμένες συνήθειες, και πως στον τρίποδα που είχαν αναθέσει οι Έλληνες στους Δελφούς, από τα πιο ωραία και πολύτιμα λάφυρα των Μήδων, το είχε πάρει απάνω του να επιγράψει από δική του πρωτοβουλία το ακόλουθο επίγραμμα:

Ο αρχηγός των Ελλήνων Πausανίας, που κατέστρεψε των Μήδων το στρατό, στο Φοίβο αφιερώνει τούτο δω.

Το επίγραμμα το έσβησαν αμέσως τότε οι Λακεδαιμόνιοι από τον τρίποδα κι έγραψαν μια μια με τ' όνομά τους τις πολιτείες που είχανε

**μαζί καταλύσει την εξουσία των
βαρβάρων..»**

**Θουκυδίδης, Ίστορίαι, Α130, 132.
Μετάφραση: Έλλη Λαμπρίδη**

Ο τρίποδας των Πλαταιών

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Με την άλωση του φρουρίου της Σηστού (βλ. περίληψη, σ. 79-81) τελειώνει η ιστορική αφήγηση του Ηροδότου με τη φράση «Κι αυτό το χρόνο δεν είχαμε, πέρ' απ' αυτά, κανένα άλλο γεγονός». Ο Ξέρξης στο μεταξύ έχει πληροφορηθεί την καταστροφή από τον Αρτάβαζο, που έφτασε στην Ασία μέσω Βυζαντίου. Έτσι οι Ασιάτες τιμωρούνται για την ύβρη τους, να επιχειρήσουν την κατάκτηση της Ευρώπης, μιας περιοχής που δεν τους ανήκε, αλλά αποτελούσε «ξεχωριστό κόσμο» (για να θυμηθούμε το προοίμιο του Ηροδότου). Η αφήγηση που είχε αρχίσει από την Ασία κλείνει επιστρέφοντας στην Ασία (κυκλική σύνθεση*). Το έργο του Αλικαρνασσέα ιστορικού τελειώνει με ένα ανέκδοτο* με

πρωταγωνιστή τον βασιλιά Κύρο, ιδρυτή του περσικού κράτους. Ο Κύρος λοιπόν, όταν είχε ήδη κατακτήσει πολλές χώρες, δέχτηκε την πρόταση να εγκατασταθούν οι Πέρσες σε μια από τις κατακτημένες χώρες, πιο πλούσια από τη δική τους. Εκείνος απάντησε ότι δέχεται, αλλά θα πρέπει να γνωρίζουν και να αποδεχτούν ότι από γενναίοι πολεμιστές θα γίνουν μαλθακοί, γιατί «δεν γίνεται απ' την ίδια γη να βλασταίνουν και το ένα και το άλλο, και καρποί θαυμαστοί και άνδρες με πολεμική αρετή». (ΙΧ 122) Η ορεινή και άγονη χώρα βγάζει άντρες γενναίους και τολμηρούς, η εύφορη πεδινή μαλθακούς.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

1. Ζωγράφοι όπως ο Louis David και ο H.M.Herget, έχουν εμπνευστεί από τη μάχη των Θερμοπυλών και τη ναυμαχία της Σαλαμίνας. Μπορείτε να δείτε τους πίνακες στο διαδίκτυο, στη σελίδα του National Geographic Society. Αφού ερευνήσετε με μία μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο και για άλλα παρόμοια έργα (δίνοντας ως λέξεις- κλειδιά μάχες ή ήρωες των μηδικών), να γράψετε μια εργασία με θέμα : οι Περσικοί πόλεμοι στη ζωγραφική. Στο κείμενο σας να προσέξετε κατά πόσο ακολουθούν οι καλλιτέχνες την περιγραφή του Ηροδότου. Καλό θα είναι να

ΕΚΤΥΠΩΣΕΤΕ ΤΟΥΣ ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΝΑ ΤΟΥΣ ΕΚΘΕΣΕΤΕ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ ΣΑΣ.

2. Μπορείτε να κάνετε το ίδιο με τη λογοτεχνία αναζητώντας στοιχεία από το διαδίκτυο.

3. Μία άλλη ομάδα μαθητών μιλάει για τα αποτελέσματα των πολέμων γενικά σε μαχητές και άμαχο πληθυσμό.

4. Άλλη ομάδα εργάζεται στον άξονα πόλεμος, τεχνολογία και επιστήμες από τα Μηδικά στους συγχρόνους πολέμους.

Για τις εργασίες θα επιστρατεύσετε καταρχάς τις γνώσεις που έχετε αποκτήσει από όλα τα σχολικά μαθήματα και το εξωσχολικό σας διάβασμα, έπειτα θα αναζητήσετε πληροφορίες στο διαδίκτυο, σε ιστοσελίδες που θα σας υποδείξει ο/η καθηγητής/τρια σας, και σε

βιβλία που είναι προσιτά σε σας, με
υπόδειξη και πάλι του/της
καθηγητή/τριας σας.

Η μάχη των Πλαταιών. Δυτική
ζωφόρος του ναού της Αθηνάς
Νίκης. Βρετανικό Μουσείο.

Έλληνας σκοτώνει
Πέρση. Αγγειογραφία
5ου π.Χ. αι. Βασιλικό
Μουσείο Εδιμβούργου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 4ου ΤΟΜΟΥ

ΒΙΒΛΙΟ ΟΓΔΟΟ

Ενότητα 14: Πριν από τη ναυμαχία	9
Ενότητα 15: Η ναυμαχία της Σαλαμίνας.....	36
Ενότητα 16: Μετά την ναυμαχία – Το φρόνημα των Αθηναίων.....	61

ΒΙΒΛΙΟ ΕΝΑΤΟ

Ενότητα 17: Η μάχη των Πλαταιών – Το τέλος της Ίστορίας.....	82
---	-----------

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.